

II.

A g y a r m a t i b é k e.

II.-dik Ferdinand magyar király, és Bethlen Gábor erdélyi fejedelem között 1622-ben létre jutta a' niklsburgi béke, 's ez visszahelyezé ismét a' magyar hazát egykori csendes állapotjába, ha egy részről a' soproni országgyűlés alkalmával, a' királyi főbemberek által Bethlen személye ellen ejtett sértő kifejezések, másról ennek nyugtalan elméje, 's több külföldi fejdelmek izgalása, újra meg nem gyujtották volna a' kibékélt felek között a' háború fáklyáját. *)

Ferdinand, korán észre vette bár, Bethlen boszús indulatát, hogy ez, a' csak most megkötött béke után olly hirtelen, olly nagy erővel rontson ki, távolról sem gyanítá, ezért a' szükséges készülletekről ideje korán nem is gondoskodott. Az erdélyi fejedelem ellenben, ki csodálatos készséggel tudta mindenkor használni az alkalmat, számos török és tatár hadaktól kísért seregével 1623-diki augusztus 14-kén Erdélyből véletlen kirohan, 's nem csak egész felső Magyarországot foglalja-el hihe-

*) Engel. Gesch. des Ung. Reichs. IV. Th. 430. l.
Pray. Hist. Regum Hungar. P. III. p. 309.

tellen gyorsasággal; de szerte dúló hadaival a' morva-földre is becsap, a' császári seregek fővezérét monte-negrói Caraffa Jeromost, egész hadi népestől bekeríti, 's olly inségre juttatja, hogy a' seregeit ne talán történ-hető még nagyobb veszedelemtől féltő Ferdinand, a' nádor Thurzó Szaniszló gróf által önként sietne a' békét neki ajánlani, mire Bethlen is, a' hidegebb őszi idő miatt visszavonuló török és tatár hadak makacssága, 's az eleségnek saját táborában is megfogyatkozása tekinte-téből, könnyen hajlandónak mutatkozott. *)

Sok, és hosszas vitatkozásokba került, míg a' már december hónapban elkezdett békealkudozások, a' kö-vetkezett 1624-dik év' martius havában, Bécsben vé-get érhetének, 's a' niklsburgi béke ennek is alapjául elfogadtaték. **) Mert Ferdinand, dolgaira kedvezőbb napok hajnallván, ha a' törökkel, következeiteiben előre el nem látható háborúba keveredéstől nem tart vala, hajlandóbb lett volna a' csak hamvában szendergő, de mind újra, és már annyiszor felelevenített viharok szik-rájának végkioltását fegyverrel, mint csak ideig óráig al-kudozások útján megkísérteni.

A' Bethlennel megkötött béke, mint máskor, úgy most is szükségkép' magával hozta a' törökkel újabb egyezkedést. Mind azért, mert az 1616-diki bécsi béke-kötés alkalmával, melly első megerősítése volt a' zsit-vatorokinak, több kérdés maradt eldöntetlen, majd egy újabb egyezkedés útján elintézendők, 's azóta sok tör-tént a' magyar és török részről az egyesség pontjai ellen; mind pedig mivel e' jelen béke feltételei között több ollyak állottak, mik a' töröknek ínye 's tetszése

*) Eng. ugyan ott 433. l.

**) „Quod Sua Celsitudo, Princeps Transylvaniae, Nikls-purgensi tractatui tantopere adhaeret, neque ullo pacto vel in unico puncto cedere vult, non est syncerita-tis signum, sed temeritatis“ mond a' nádor, Bethlen biztosainak martius 20-kán 1624-ben.

szerint épen nem eshettek. Ferdinand ugyan is fogadá részéről, hogy ő a' török békét, kitűzött határ idejeig megkívánja tartani, de Bethlent is lekötölte részint a' nyilvános, részint egy titkosan vett oklevélben, hogy ez ő ellene, de az ausztriai ház és alattvalói ellen is soha többé fegyvert nem fog, nem háborgatja, ártalmas terveket nem forral, ellenségeit semmiképen nem segíti, ezen felül, nem csak a' saját hatalmában lévő hadi foglyokat ereszti minden sarcz nélkül szabadon, de a' töröknél lévők ingyen bocsátását is ki eszközölné; ha pedig a' török, e' jelen béke megkötése miatt, ellenségesen támadná meg a' király, vagy Bethlen birtokait, vagy ettől némelly várakat, véghelyeket kívánna, mire ez minden esetben tagadólag fog felelni, valamint Ferdinand, maga, a' római birodalom, spanyol és más keresztyén királyok 's fejedelmek erejével ideje korán segédelmére lesz Bethlennek, csak ez a' dolog miben létéről jó eleve tegyen tudósítást, úgy a' Bethlennek engedett hét vármegye, várbeli katonák, és hajdúk is tartozni fognak Ferdinandnak mint magyar királynak, az ország más lakosaiként a' török ellen, hű és igaz szolgálatajára lenni, mi több, maga Bethlen, ennek ellenséges szándékait, mihelyt értésére lehetnek, igaz lélekkel azonnal bejelenteni. *)

Mind ezek olly titokban mentenek véghez, hogy bár a' fényes porta követe az alkudozások alkalmával jelen volt Bécsben, Bethlen egyezkedése felől semmi bizonyost nem tudhatott. Azonban hogy a' porta a' dolgot gyanította, kitetszik onnan, mert Ferdinand' követét, kit ez a' Bethlennel megkötött béke után, a' gyanú elhárítására, 's a' török hirtelen kirohanása' meggátlására, Konstantinápolyba küldte. húzamosb ideig magánál tartóztatta, az alatt mindenféle nagy hadi készületeket tétetett, 's katona csoportjait helylyel helylyel a' ma-

*) Pray. ugyan ott 312-k. l.

gyar királyi birtokokra ki cresztvén, a' népet ölette, fogatta, a' vidékeket pusztította. Ámde világos czélját a' török udvar is úgy el tudta palástolni, hogy Ferdinand kétkedett, ellene, vagy más ellen téteti-e e' nagy készüléteket. Ez utóbbit tevé hihetővé azon körülmény, hogy a' török, ázsiai birtokait belső forradalmak nyugtalanítván, seregei' színét már elébb a' tengeren túli tartományaiba szállítá, 's most hírré lön mindenfelé, hogy várbeli katonasága is parancsot vett az Ázsiába költözésről, a' véghelyek pedig csak némelly gyakorlatban hadi tisztekre és ispahikra fognak bizatni. E' hírnck még is teljes hitelt adni azért nem lehet, mert nem vala bizonyos, régi szokásaként Bethlen, minden adott szava és ígérete mellett is, nem kezd-e ismét, hogy a' török előtt magát tiszta színbe állassa, alattomban ezzel egy kézre játszani, 's a' török is, számos példák ellenére, el fogja-e most egyszer mulasztani az alkalmat, az idegen birtok foglalatásában; sőt hogy e' készülétek csakugyan Magyarország ellen intéztettek, onnan nyilvánlék, mert a' török maga is vallá, hogy azokat a' majdan elkezdendő egyezkedési munka könnyebben sikerítése okaért téteti.

Egybevetvén mind ezeket, ha elakará Ferdinand kerülni, hogy az egyezés halasztgatása ürügye alatt, a' török némi váratlan tettek elkövetésére ne vetemedjék, nem vala egyéb mit tennie, mint annak elkezdéséhez a' szükséges előkészületeket azonnal megrendelni, 's békebiztosait haladék nélkül ki nevezni. Azonban e' kinevezés hírére, elmellőzni vélt jogai védelme mellett, felriadt a' bajmóczi várában betegen fekvő nádor, 's egybeszedvén most minden nehézségeit, melyek nádori tekintete ellen a' közelebbi években történtek, Czobor Imrét olly utasítással küldé hirtelen Bécsbe: adná elő személyesen a' királyi felségnek panaszkodva, mennyire fáj neki az, hogy csak másoktól kell hallania, a' törökkel kötendő békére már valósággal kinevezett királyi biztosok hírét. Mi ha valóban úgy van, ő felségére bizza,

ítélje meg maga, a' nádori méltóságnak minő csorbájával történik, hogy biztosai Magyarország állapotját tárgyzó dolgokban, azon ország nádora tudta nélkül fognak munkálkodni, holott ennekelőtte, illy nagy érdekű tárgyakban, annak jelenléte és tanácsa, 's a' magyar tanács meghallgatása nélkül nem szokott soha, de nem is kell semrainednek is történni. *)

A' király szerényen válaszolt, az augustus 24-kén kihallgatást nyert Czobor által a' beteg nádornak; nem csak nem akará elmellőzni e' részben a' nádor, és hí tanácsai meghallgatását, de őket egybehíni, a' tárgyat velek közleni, 's iránta véleményöket megtudni, erős szándéka még most is; és valamint ohajtá, e' tárgy felvételén maga lehetett jelen, 's a' mi helyest, szükségstelátá saját nézetei szerint, személyesen adhatta volna elő a' nádor, úgy, miután amabban betegsége gátlá, ezt Czobor által is kijelenteni elmulasztá, minthogy a' biztosok kinevezése még nincsen határozottan eldöntve, arról azonban mi bizonyost végezni, már jelen a' leg-sürgetősbő idő, kedvesen fogja venni, ha e' béke tárgyában, mind most kezdetben, mind később majd, ön nézeteit előterjesztendi.

Még azon hó 26-dikán csak ugyan tanácskozása alá is bocsáta a' király, magyar tanácsainak, ezen béke dolgát. Kik, több üléseik után, augustus 30-káról adott véleményökben, a' tárgy siettetését szintén szükségesnek láták; nem csak azért, mert meg valának felőle győződve, hogy az alkudozások bevégzésére hosszabb idő kívántatnék, a' bekövetkező, szokás szerint változó őszi napok pedig, az e' részben szükséges táborozást is könnyen megakadályozhatnák; de mert a' Konstantinápolyba küldött követ még mindig ott tartóztatván, az alatt a' török szüntelen rablása és pusztítása által a' föld népét

*) „Cum tamen eiusmodi magni momenti tractatus in absentia aut sine scitu Palatina, et Consilio Hungarico nunquam tractari debeant aut soleant.“

szenvedhetlenül nyomorgatván, azt a' királyi kegyelem és méltóság is nyilván megkívánná; 's nem voltak bár értesítve, a' béke dolgában mi lépéseket tett legyen a' fényes portánál az említett követ, jelesbben, újabb egyességi feltételeket kívánt-e, vagy csak a' már fennlévők' ismétli megerősítését sürgette, valamint arról sem: kik neveztettek ki már előlegesen békebiztosoknak; úgy emlékezének, hogy a' törökkel egyezkedés több előbbi eseteiben, biztosokká magyarok is szoktak volt neveztetni, mint kik e' tárgyban jártasbak, dologhoz értőbbek lehetének helyzetöknél fogva, más nemzetbelieknél. Szükségesnek láták tehát, hogy a' békebiztosokhoz magyarok is adassanak, mind a' korábbi szokás' megtartása, mind a' nemzet becsületének fennmaradása tekintetéből. *)

Magára, a' béke érdemére nézve, következőkben foglaltatott véleményök: e' jelen béke alapjául minden esetre a' már előbbi egyezkedések és oklevelek vétetvén, ezek' folytában terjesztessék elő a' törököknek, mennyi sok ízben és pontokban sérték meg azokat, minden arra szolgáltatott ok és alkalom nélkül; kívántassék, hogy Váczt, mit ugyancsak azon frigykötések ellenére erő hatalommal foglaltak el, adják vissza. A' biztosok által ezek előre bocsáttatván, meg fog tetszeni mindjárt kezdetben, mit rejt keblében a' török, 's ennek nyilvánításai szabhatják majd meg, az egyezkedés további folytatása módját, rendét. Előre látható ugyan, a' hódolt faluk dolga talán legtöbb bajt fog okozni, miután azonban, azoknak száma, az előbbi szerződések szerint 60-ban állapítottatott meg, méltán kívánhatni, hogy a' többieket eresszék meg, 's ezeket is, csak a' kölcsönösen elhatározott adózásokra szoríthassák. Nyilván van az is, hogy a' törökök, a' köz béke és egyesség világos törvé-

*) „Ut et mos solitus observetur, et simul nationi suae sit existimatio.“

nyei ellenére, mint legközelebb is Csejkon és Szölösön, számtalan károkat okoztak, általános rablásokat, pusztításokat tettek; köz igazság szerint tehát, bocsássanak minden foglyokat szabadon, a' tömérdek kártételek, égetések és pusztítások megtérítése fejében eresszék vissza most Esztergomot és Kanizsát, jövődre pedig a' dúlók ellen nyomozást rendeljenek, 's azok, ha az általok okozott károkat megtéríteni nem akarnák, mások példájára is érdemök szerinti büntetésüket vegyék; nem lehetvén azt sem megrovás nélkül elhallgatni, hogy ők a' Bethlen minden legkisebb felszólítására, azonnal ellenségesen támadják meg az országot, mi csaknem lehetlenné teszi, a' béke' biztos, és állandó megalapítását. E' mindazáltal, nyílt őszinteséggel ugyan, de szerényén lenne előadandó, nehogy Bethlennek sérelmével, megbántásával történjék. A' béke pontjai ellenére elkövetett csatázások és sarczolások jegyzéke, készen áll az ország-bírónál. Bánffy is felszólítatott, hogy a' parancsa alatti véghelyeken és hodoaltságon hasonló nyomozást tétessen, e' végett különös embereit is küldje a' szerződés helyére; mivel még is gyaníthatni a' török is nem csekély számú hasonló panaszokkal fog elő állani, ugyan az hagyatnék meg a' bánnak, mint a' győri és tótországi főkapitányoknak is. Továbbá, hogy a' pusztítások veszélye alatt elalélt hon, valamennyire felüdülhessen, ohajthatni, a' béke minél több, 's nem mint Bethlen tudva nem lévő, de hihetőleg a' török javára koholt mesterseges csalárd okból ajánlá, *) csak négy évre terjeszteinék ki, nehogy azonban ez által is gyanúra adassék alkalom a' töröknek, elég lenne az 1616-ban meghatározott időből még hátra lévő 12. évet kérni. Ha végre, az egyezkedés folyta alatt, Bethlen is emlékezetbe hozatnék, 's királyi czímmel tiszteltetnék a' töröktől,

*) „Latere siquidem sub hoc dolum aliquem, neque suspicionem caret, id ipsum in beneficium Turcarum nonnisi facere“

a' biztosok ebben semmi mód' meg ne egyezzenek, de okokkal ügyekezzenek a' törököt meggyőzni a' felől, hogy Bethlent e' czím, sem illeti, sem illetheti; önként azonban ne hozzák indítványba e' tárgyat.

Ha illy módon létre jut az egyezkedés, illő kitűnjék, hogy az ügy a' magyar nemzeté. *) Szólíttassanak fel tehát minden megyék, gyűjtsön mindegyike egybe, valamelly saját tetszése szerint meghatározandó kisebb hadi csoportot, addig míg fennmaradása vagy szét osztatása határozólag elítélhetetnék, Nyitrára, vagy bár Érsekújvárra szállítandót, melly mind az ellenséget a' csatázástól vissza rémessze, mind a' béke biztosoknak személyes bátorságot szerezzen; e' sereg számára, nehogy megszorultában jogtalanságokra vetemedjék, élelmet 's takarmányt a' Vágon, Garanon szolgáltathatnak Liptó, Thúrócz és Zólyom vármegyék, mellyek általában az egész élelmi ellátás gondját fognák viselhetni. De még e' mellett nem szűnik meg a' rendes katonai erő jelenlétének szüksége sem, miből elég lenne Komáromhoz mint az egyezkedés célba vett helyéhez, egy vagy két ezer gyalogot; a' Pozsonban lévő, és a' város által már különben is meg únt német katonaságnak ide használásával, rendelni, mellyhez lehetne még adni az érsekújváriból 600-at, a' Lodronéit, két vagy három száz német lovagot, a' Forgách Miklós talpon álló mezei hadát, 's a' győri és pápai őrseregek színét. Nem kis gondot fog ugyan adni e' seregnek élelemmel ellátása, mert bár kétséget nem szenved, hogy ha felszólíttatnak a' megyék is szolgáltatnak valamit, de az országban uralkodó nagy szükség, drágaság miatt, legesül országgyűlésen kívül, csak kevesre lehet számítani, úgy hogy alig lesz egyéb mód, mind azt a' morvaságból, 's az országhoz közel fekvő olly tartományokból szállítatni, mellyekben

*) „Conueniens censetur ut appareat Nationis Hungaricae rem agi“

bővebb termés vala mint a' magyar földön. Nem kevéssé elősegítené még is e' tárgyát, ha a' magyar kamra elnökének legfensőbb helyről meghagyanék, hogy az élelem dolgáról, hivatalos kötelessége szerint ő gondoskodik, 's a' rovatl maradványoknak *) és más országos adóknak behajtását sűrgesse; végre a' dunamelléki harminczadok, az ország határozatai értelmében a' magyar kamra alá rendeltetnének. A' megyékhez szóló utasításba iktatandó lenne még az is, hogy a' közelebb fekvők, az egyezkedés helyére, minden nemű eleséget és takarmányt vitessenek lakosaik által eladás végett, azok pedig, mellyeket a' hódolt helységek tárgya közelebb-ről érdekel, három vagy négy személyből álló képviselőket küldjék a' béke kötésre, kik a' királyi biztosoknak segédül lehessenek, 's azokat a' köz jó mikénti előmozdításában, hol és a' mire felszólítatnak, ön belátások szerint értesíthessék.

Minthogy pedig Bethlen arra ajánlkozott, hogy e' jelen békekötésen maga személyesen meg fog jelenni, attól azonban méltán félhetni, hogy ez, nem csak semmi jónak nem, de csupán több különböző izetlenségeknek, nehézségeknek lenne szülője, ezen felül még az országnak is nem csekély érdeke fekszik e' rossz példának, mi szerint az erdélyi dolgok a' magyar békekötésekbe vegyítetnek, elhárításában; Bethlen a' hozzá küldendő komáromi alkapitány Gál Péter által ezért dícsértessék meg, 's értesíthessék a' felől, e' keresztyén és saját nemzetét szerető emberhez illő kész szándéka mi kedves a' magyar király előtt, úgy még is meg gondolván a' jelen dolgok körülményeit, nem látszik érdemesnek, hogy illy alkalmatlan terhet akár személy szerint, akár követi által magára vállaljon, hanem a' legkedvesebb dolgot teszi mind ő felségének, mind az egész keresztyénségnek, ha közelebbi ígéretéhez képest is, a' magyar

*) „Restantias Dicarum.“

nemzet 's a' köz haza hasznára valamit értesítőleg közlend, jelesbben megjelenti, ha a' czélba vett béke, némi előre el nem látható okok miatt kívánt véget nem érhetne, titkosan adott oklevele értelmében miként lépne ő fel, 's miket szolgáltatathatna a' török ellen, biztos lehetvén felőle, hogy minden e' részben teendő közlései, a' legmélyebb titok leple alatt fognak tartatni, 's ő a' török előtt, legkisebb gondatlan nyilvánítás által is gyanúba nem fog hozatni.

Ferdinand e' minden részről gondos javallatokat nem csak helyben hagyá nagyobb részint, de teljesedésbe vételök iránt is megtéteté azonnal a' kívántató rendelkezéseket. Azonban Gál Péter még ki sem indulhata Komáromból, midőn Bethlen augusztus 30-kán Gyulaféjrvárról útnak ereszti a' királyhoz a' végett küldött követét, hogy ez a' törökkel kötendő béke dolgában, az ő készségét, közbenjárását újonnan is ajánlja; egyszer'smind kanczellárja Kovacsóczy István által, Sennyey István magyar kanczellárnak saját meghagyásából megíratja: miután látja, a' magyar nemzet mennyire megúnta a' háború terheit, látja Ferdinand is mennyire ohajtja a' béke megkötését, illy körülmények közt ő sem javallhat egyebet, hanem hogy a' harc ennyi veszélyei alatt elalélt tartományait nyugossza meg valahára őfelsége az áldott békével, mert ha nincsenek emez akadályok, észbe vévén a' napkeleti birodalom jelen állását, mi neki csak az utóbbi két hetekben esett értésére, egészen másképen tudna megszólalni; most elég legyen ennyit mondania: bizonyosnak higye ő felsége, a' budai vezér e' béke tárgyában semmit sem teend az ő (Bethlen) tudta 's tanácsa nélkül, azért, alapítsa az egészet az ő általa javallandó talpköre, feltételekre; miktől, ha a' biztosok egy könnyen el nem állanak, de rajtok is túl nem vágnak, állhatatosságuk mellett biztosan reményli még Vác' visszanyerését is. Mert fog ő tudni olly módokat találni, mellyek a' vezért erre reá bírják, de csak a' legőszintébb egyetértés 's a' legmélyebb titok fo-

gadása alatt, nehogy észre vegye a' török, hogy ő a' Ferdinand részét védelmezi. Vagynak ugyan más részről fontos okai, mellyek miatt hajlandó azt javallani, halasztatnék el e' béke dolga egészen e' jelen évről. Ugyan is a' fővezér' hon nem léte, kevés reményt nyújt Váczt' visszaszerzéséhez, holott ennek hirtelensége nélkül, a' porta illy zűrzavaros állapotjában is, minden kardrántás hián, aligha ki eresztene kezéből, a' budai vezér pedig, mielőtt udvarától utasítást venne, azt tenni nem merné, de nem is merhetné. Ellenben ha ez egyezkedés jövő évre halasztatik, ő az alatt az ázsiai dolgok helyzetét, bizonyos emberei által kikémlelteti, ő felségét mindenről híven értesíti, 's így azután ha mi kedvező alkalom adja magát elő, azt ő felsége azonnal megragadván, mind magát halhatlaníthatja, mind a' keresztyénség' végtelen javát eszközölheti. Érjen azonban e' béke most hirtelen véget, később, bár a' legjobb alkalom, ő felségére nézve egészen el lesz vesztve. De nem is látja e' kis haladéknak káros, csak hasznos oldalát. Mert a' táborozásra alkalmas még hátra lévő két hónapot már nem olly nagy dolog kihúzni; télen át pedig, a' jövő aratásig, még akkor sem lehetne valamelly különösb történettől tartani, ha a' török minden dolgai a' legjobb rendben volnának is; így tehát az elhaladt egyezkedést később akár mikor fogamatba lehetne venni. Ha végkép' megkell is pedig Vácztól válni, hogy a' szegény nép a' török rablásaitól megmentessék, elkerülhetlennek látna ennek szeméi előtt némi hadi készületeket megvillantani, például: a' lévai várhoz, vagy más alkalmasnak ítélendő helyre, ha a' városba, ha a' körülte fekvő helységekbe legalább négy vagy öt ezer embert, így Győrhöz is valamelly hadi csoportot helyezettetni, vagy mi még jobb volna, ha annyi népet egybe lehet gyűjteni, mert kevessebbel kezdeni sem illik valamit, a' szabad mezőn táborba szállítani. Megmentetnének így egy részről azon vidékek a' szünteleni csatázásoktól, másról, az egyezkedés biztosban, 's hasznosban folyhat-

na, mert senki is ugyan, de főként a' török saját kárával nem egyezkedik, hanem ha van a' mitől rettegen. *)

Ezek a' béke dolgában. Hogy pedig Ferdinand iránti igaz őszinteségének további tetleges jelét adja, még következőket fedez fel: a' mostani tatár khám ellen, olly utasítással küldötte a' porta tengeri seregei vezérét, ha cszre venné, hogy az engedelmeskedni teljességgel nem akar, sőt fegyverrel is kész magát védelmezni, alattvalóit is pedig hasonló gondolkozással találná, a' hadi sereget ne szerencséltesse, de szép szavakat adván a' khámnak, egyezkedés mellett kötelezze le azt a' szultán hűségére, 's hagyja meg előbbi hivatalában. Már, győzedelmeskedjék bár a' khám, mint nagyon neki búszult, eme' seregeken, vagy egyébként maradjon meg hivatalában; vele a' Ferdinand által e' végett felszólítandó lengyel királynak, de óvakodva, és a' Bethlen által javallandó lépteket követve, valamelly egyezkedésbe bocsátkozni, őt a' töröktől elidegeníteni, sőt benne épen ellenséges indulatokat gerjeszteni **), nem csak nagyon hasznos, de a' dolgok mostani fekvésében a' legkönnyebben kivihető is volna. Mert ám maradjon meg előbbi állásában, a' török iránt már, ki ellene egyszer hadi seregét küldé, szünteleni rettegése miatt sem fog teljes bizodalommal viseltetni, ha pedig még ezen felül a' lengyel királytól is biztosítást kap hivatalában megtartatása felől, nincs kétség, azonnal el áll a' töröktől.

Fortélyosb, cselszövényesb fogást alig képzelhetni, mint Bethlennek e' tette vala ugyan akkor, midőn más részről, a' török udvart hasonló ígéretekkel, mézes sza-

*) „Nam quivis tandem, et potissimum Turca, cum proprio detrimento cum nemine convenit, nisi sit a quo reformidet.“

**) „Si Chamus Tartarorum a Turca avelli, et inimicus eius effici posset.“ —

vakkal kecsegteté nem csak, de számára hadat is készíté. Eszterházy Miklós gróf, a' köz dolgokba annyira beavatott országbíró, ki Bethlen' minden lépteit nem csak a' két hazában, de a' keleten is vizsga szemmel tartá, igen jól látván mind ezeket, figyelmezteté királyát october 10-ről költ levelében, ne hinne Bethlen szavainak, ki szerencsében, melly részére ő felsége ellen, eddigelé annyira kedvező volt, magát elbízva, azt hiszi, e' részről sem személyét, sem hivatalát, sem birodalmát, nem érheti legkisebb veszély is. Ellenben a' töröktől nem csak retteg mind folyvást, de meg van a' felől is győződve: fejedelmi méltóságától egyedül ez foszthatja meg. Így hanem ha a' nyilván ellenállásban módot lát, hogy sem magát szerencséltesse, készebb lesz a' töröknek bár mi akarattját, kelletlen is teljesíteni. Ezért, hogy óvakodva haladhasson előre feltéteibe, egy részről azt akarja elhitetni Ferdinanddal, jelen tettei az ő akarattjával épen nem ellenkeznek, sőt nézetei 's szolgálata előmozdítására czéloznak; a' török elleni készsége ajánlásának, hű szolgálatai kínálgatásának, az erdélyi rendek oklevele átküldésének *), ezen részekről házasolni ügyekeztenek, 's több hasonló cselekedeteinek mind csak ez iránya, mit az alkalom előttoppantával kénye szerint fog majd megváltoztatni; más részről pedig a' török udvarnál hasonlót művel, minden kitelhető segédelmét, egyetértését ajánlja, sőt nyilván kijelenté már azt is, hogy számára sereget gyűjtött, 's fegyvere készen áll; tettét hogy Ferdinandhoz újabban követeket küldött különfélekép' mentegetvén, szépítvén. Nagy szorgalommal dolgozik azon is a' töröknél, az elkezdendő alkudozásokon ne kelljen személy szerint megjelennie 's így nyilvános beszédekben pártját fognia, hanem, mit tanácsosbnak tart, csak bizonyos küldöttei által tábor-

*) A' bécsi békekötés értelmében, hogy a' Bethlennek engedett hét vármegyét ennek holta után azonnal vissza cserztik.

ból igazgatni az egész dolog folyamatát. Ezt mind eddig meg nem nyerhetvén, ez oka, hogy a' török illy sokára halasztá az egyezkedés kezdetét. Valamint azonban Bethlen, pártfogója' ezen kívánságához, kénytelen kelleetlen is alkalmazandja hihetőleg magát, úgy fejedelemsége megtarthatása tekintetéből, egyéb parancsait sem fogja merni vagy nem teljesíteni, vagy áthágni; és miként annak intéséből megyéit felkelésre kényszeríté, úgy adott szava és hitlevele ellenére is oda fogja készen álló fegyverét fordítani, hová az rendelendi. Miből bár egyéb kár nem következék, már magában elég jogtalanság marad, hogy a' török parancsára költé fel a' megyéket. Így tehát, ha csak bizonyos jeleit nem fogja adni előtte Ferdinand, a' török ellen indítandó hadnak, vagy ő ha pénzével, ha szokott mesterséges ravasz fogásai által el nem ámítja, 's le nem csendesíti a' törököt, *) nincs semmi bizonyosb, mint hogy rövid idő múlva a' legigazságtalanabb kívánságokkal fog ismét előállani, vagy a' török izgatására talán fegyverrel is kimentani, 's régi szokásaként, az országnak minden hadi készületek nélkül létét, ez alkalommal is ügyesen hasznára fordítani.

Nem csekély megütközését panaszlá Eszterházy azon is, hogy bár a' megyék, mellyek felszólítottak, hogy ha személyesen fel nem kelhetnének is, legalább az országtörvényei értelmében, részletes hadfogadást rendelnének, a' szükség esetében mindenre szíves készséggel ajánlkoznának, az egyetérteni nem akaró nádor még is, september 29-kén Semphén költ körlevele által, a' Dunán inneni és túli vármegyéknek Lukács napra nyolczados törvényszéket hirdete, 's így a' czélba vett táborozás tervét egészen zavarba hozá.

*) „Nisi vel certe aut pecuniis, aut solitis artibus et fraude aliqua, dictos Turcas sedare et flectere potuerit.“

Végre a' véghelyek és őrseregek mostoha állását vázolja, előadta miképen a' török, felesebb volta, 's a' királyi hadakhoz érkezett, minden ellenségeskedés általában eltiltó felsőbb parancs miatt, csak nem mindenkor büntetlen kezdé nem csak a' lakosokat öldösni, fogságra hurczolni, 's javaikat elragadozni, de a' véghelyeket, palánkokat is megtámadni, sőt a' hosszas békettűrés mellett hihetőleg nagyobb merényekre is vetemedhetik, ha a' királyi őrseregek, erejüket egybeszedve, a' kölcsönt olykor vissza nem adták, 's vitézül ellent nem állottak volna. Ezen ellenségeskedéseket pedig főként Érsekújvár és Léva közt gyakorlá, hol hat mértföldnyi távolságra, a' verebélyi, csekély palánkkal körül vett, 50. gyalogtól és 25. lovagtól védelmezett egyházon kívül semmi erősség nincs. Mivel azonban a' török ezen egyházat, városostól együtt porrá égetni különösen czélba vevé, azt erősb palánkkal körül vétetni, 's régibb szokás szerint 100. gyalogot, ugyan annyi lovat védelmére rendelni annál szükségesb volna, mert különben a' körüle fekvő mintegy száz helység kétség kívül török kézre jutna. A' füleki, bujáki, nógrádi várak eleség nélkül volnának, Nyitrától a' püspök minden segedelmét megvoná, 's e' szükség miatt csatázni kénytelen német őrsereget, az elkeseredett lakosok naponként öldösik, Érsekújvár nyolcz nap még meg nem szorúl ugyan az eleségben, de a' német hadak ruhái elrongyolottak, így a' hirtelen beállott hideg által szerfelett sanyargattatnak, fát pedig csak nagy nehezen, gabonát a' termés szűk volta miatt épen nem lehetne kapni, szóval az egész őrsereg ma holnap olly inségre jutna, hogy ha hirtelen segedelem nem nyújtatik, világosan megvallja, ő maga sem mer tovább közöttök maradni. Mind ezeken felül: Szepes, Sáros és Torna vármegyéket, úgy Eperjes, Lőcse és Bártfa városokat, mellyek a' felső magyarországi főkapitánytól függöttek, Széchy György oda hagyá, Forgách Miklós pedig az alkaptányságba még be nem iktatott.

Az országbiró sejtése hamarább teljesültet ére, mint gondolni lehet. Bethlen ugyan is, azon álhír terjesztése mellett, mintha Ferdinand ellene hadakat fogadna, 's a' hajdúkat fejenként, 5 forint hópénzzel csalogatná pártjára, megyéinek mind személyes mind részletes felkelést parancsolván, a' felkelt hadakhoz még 1500 válogatott hajdúságot kapcsol, october végén seregét Szikszónál Abaújban, táborba szállítja, 's onnan öt öt száz emberről álló három kapitányaljat a' szomszéd, kivált Sáros vármegye határain csoportosan szerte ereget, melly azonnal rablani, a' neinességen is hatalmaskodni kezde 's félelemmel tölte el minden vidéket, hová híre hatott; *) nem átválván ugyan akkor a' csalfa Bethlen, Gál Péter által, mind october 30-kán költ levelében, Ferdinandnak a' legszívesb fogadásokat, ígéreteket, nyilatkozatokat tenni, addig is, míg hű szolgálatait, különösen küldendő követei által bővebben kijelenthetné **). Később idő múlva, csak ugyan meg is érkeztek Kovacsóczy István kanczellár és Mikó Ferencz követei, kikől felesőbb tokaji borokat küldve Ferdinandnak ajándékba, egyszer'smind a' törökkel kötendő béke dolgában szolgálatait még egyszer ajánlá, de azt legalább egy hónapig minden esetre elhalasztani tovább is javallá: így akaráván egy részről rémesztő, másról kecségtető módok által, házassági tervét, mi fő iránya vala e' követségnek, az udvarnál ki vinni. ***). A' törökkel kibékélés szükségé, az europai fejedelmek nem nagyon kedvező indulata, 's a' 30. esztendő háború gondjai, nem javallhatának Ferdinandnak illy helyzetben egyebet, mint Bethlent, czélba vett házassága iránt nyújtott reményekkel

*) Hoffmann György leveléből, october 29-ről 1624.

**) „Propensissimae voluntatis meae in Augustam domum Austriacam documenta, abunde sum contestatus.“ —

***) Ferdinand' idős leányát Eleonórát kérte meg. Pray. ugyan ott. 314. k. l.

lecsendesíteni, 's többi nehezségei kiegyenlítését egy azonnal kinevezendő biztosságra utasítani.

A' következett 1625-k év elő havában, a' kan-czellár Sennyey István maga személyesen indult le Erdélybe, hogy Bethlennel a' békét helyre állasa. Most már tetlegesben fogtak hozzá a' törökkel egyezkedéshez is. A' nádor által felszólított megyék' követei, kik a' békebiztosokat, a' török kártéteiről és jogtalanságiról valónak értesítendőek, februarius elején Komáromba megérkeztek. Egybegyűltek a' Bethlennek engedett hét vármegyék 's szabad hajdúk követei is Kassára, hogy az említett helyre szintén küldötteket rendeljenek. Ezek azonban, Bethlen nyilvános akaratja nélkül nem mervén semmi bizonyost határozni e' tárgyban, Vesenyi Istvánt, olly utasítással ereszték a' nádorhoz, jelentené ki neki, hogy ők annál szívesben vették ugyan, általa lett feszólitatásukat, minél inkább érzik naponként, a' török szolgálatait terhének, a' hódolt jobbagyokon, kétszerte megnehezültét; úgy még is a' tavali bécsi béke 15-dik czikke szerint e' részben az erdélyi fejedelemtől kellvén eleve engedelmet kérniük, szükségesnek láták, ezt a' dolog felől előbb tudósítani, 's csak azután hozni végezést iránta. Vesenyi, februarius 15-kén lön szemben a' nádorral 's ettől azt vevé feleletül, hogy ő a' felhívott czikket, egyedül az országgyűlésére küldendő követekről érti ugyan, azonban ennek magyarázgatásába felsőbb engedclem nélkül nem akarván avatkozni, lássák a' megyék miként egyezhetnek fejedelmökkel. *)

Ezentúl a' munkálódás ismét megakadt. A' török különböző színek alatt, mind hátrált az egyezkedéstől. A' Komáromban veszteglő megyék küldöttei elunták a' várakozást, 's nem tudván egyébnek tulajdonítani a' dolgot, mint Bethlen újabb alattomos gátlásainak, fe-

*) Az idézett czikkben ez áll: „Atque etiam nuncios suos more consveto ad generales Regni Diaetas mittant et expédiant, uti et magnates aliique ad Diaetam vocari soliti, cum praescitu tamen Domini Principis.“

bruarius 15-kén Nyitra vármegye alispányát Bossányi Boldizsárt küldék a' nádorhoz Pozsonba, egy levél tervvel, mellyet ez maga nevében lenne írandó Bethlennek az íránt, hogy hazája 's nemzete szeretetéből ügyekének ő is küldöttei által, a' rég' ohajtott békét, ereje 's tehetsége szerint előmozdítani, 's így a' megronsolt magyar nemzetet valahára megnyugatni. A' levélterv, szóról szóra itt következik:

„Fölséges fejedelem. Te fölséged bántásul ne vegye e' mostani írásomat. Okot adott én nekem ez írásra a' nemes országnak bizonyos és fő vármegyeinek requisitíók, mellyben fő és alacson rendek, elkeseredett szegénység, árvák és özvegyek, vitézlő és polgári rendek, a' rajtok esett nyomorúságokat, keserves szívvel szenvedvén, rettegés alatt vannak helyhetvén. Mindnyájan azért az elrongyolt, és megepedett, és elnyomorodott, a' régi jó hírű nevő, és idejében maga bíró, híres és dicséretes nevő magyar országnak reliquiái confugiálván hozzám, mint e' nemes országnak palatinusához, ő kegyelmek' köteles és hitves szolgájához, tisztem' kötelessége és hivatalom szerint kényszeríttetem fölségedet, ez írásommal megtalálnom, megintennem, és a' nemes ország nevével kérnem nagy bizodalommal, és a' következő dolognak mivoltát eleibe adnom; ki-
ket az én alacson és vékony elmém szerint elő számlálok, azokat fölséged én töllem gonosz névvel és idegen magyarázattal ne vegye, kérem fölségedet.

Elsőbben azért reá kell nekünk arra figyelmeznünk: mi végre rendelte isten a' fejedelmeket a' keresztyénségben? Nem más végre, hanem az ő szent nevének dicséretére, a' keresztyénségnek, és az ország lakosinak oltalmára. Holott azért fölséged, a' magyar országhoz tartozó, és szép magyarsággal bévelkedő erdély országnak fejedelme, magyar országnak alkotmas részének, a' mi kegyelmes és fölséges császár urunknak, koronás királyunknak kegyelmes dispositiójából, és magyar országnak consensusából, ura, mit kelljen mi nekünk fölsé-

gedtől mást várunk, ha nem csendes békeséget és szükséges oltalmat; kiben, ójon isten hogy meg csalatkozunk! de mit tagadunk rajta fölséges fejedelem, reménység és rettegés alatt helyheztettünk, holott ennyi végheztelen idő, és fél esztendőnél immár majd több idő forog el benne, mi ulta igyekeznek az emberek császár és koronás király urunk részéről a' törökkel, kik között a' fölséged commissariusi is jelen vannak, békeséget szerezni, állatni és kötni. Melly tracta, jó kezdet nélkül, annyival inkább jó vég nélkül semmi előmenetelt nem vehetvén, nem tudunk mit rajta magyarázni; jóllehet azt nyilván tudjuk, hogy császár és király urunk ő fölsége commissariusi syncere és candide viselik magokat a' szent békeségnek helyre állatásában, és az ő fölsége részéről ok arra nem adatott, sem adatik, kivél a' szent békeségnek helyére állatása megbántódnék. Melly tractának és szent békeségnek, hazánknak keserősége és sérelme nélkül való kívánatos végbe való vitelit, hogy fölséged is, commissariusi által kegyesen promovealjon, alázatosan kérjük fölségedet. Mert tudjuk azt, hogy fölséged, meg is rettentheti, meg is batoréthatja a' törökeket. Melly kegyes cselekedetiért, az isten fölségedet meg áldja, és az egész keresztyénségtől dicsértetik érette, a' mi nemzetünk között is in omnem posteritatem hirdettetik az fölséged kegyes és atyai cselekedete. Hogy ha peniglen, kit isten eltávoztasson, a' töröknek illetlen, avagy méltatlan kívánsági miatt; a' tracta rupturát szenvedne; itt az aránt mi fölségedet tisztünk és hívtalunk szerint, az ország nevével, sőt az egész magyar nemzetnek, kicsintől fogva nagyig valók nevével intjük, kérjük, és ugyan alázatos instantiánkkal kényszeretjük fölségedet, az istenért, istenhez, hazánkhoz, nemzetségünkhez való szeretetiért, és kötelelességiért, hogy a' törököt ne biztassa, ne segélje, erejét és hadát melléje ne adja, se a' mi utolsó elromlásunkra a' pogányok erejét maga mellé ne vonja. Gondolja meg fölséged az istennek kemény és rettenetes ítéletit, gondolja meg

fölséged a' maga jó hírét, nevit a' kinek örökké jó emlékezetben kelljen élni, gondolja meg fölséged magyar nemzetből való származását, szánja meg ilyen szép országnak, és a' jó híró nevő magyar nemzetségnek utolsó romlását. Mert Erdély ország is csak addig marad meg az ő gyönyörűséges állapotjában, és csak addig lesznek erdélyben magyar fejedelmek, még a' török magyar országot respectálja, ha ettől és a' keresztyén fejedelmektől nem fog tartani, úgy bánik vele mint a' bosznasággal, föl kápazza ölköt. Ezekből és egyéb elmélkedésekből, kik az emberek szívekben és gondolatokban, keserves melancholiákat generálhatnak, hogy valami gonosz ne származzék reánk, provideáljon fölséget actualiter, hogy immár ennyire elfáradott és elkeseredett szegény magyar nemzetség respiralhasson, és fölségedre sok jót mondhasson, és fölségednek sok jót kívánhasson. Isten is úgy teszi nyomossá és hosszú életővé fölségedet.“

Buzgó hazafiság, de egyszer'smind olly szívrázkódtató elkeseredés ömlik el e' levél egész tartalmán, milly csak egy, a' veszély és számtalan nyomorúságok terhe alatt meghorgadt nemzet elbúsult lelkéből keletkezhetik. Egy hona, nemzete iránt, olly mélyen mint igazán érző magyart képes lehete ennek minden egyes sora is arra bírni, hogy mi annak java, 's boldogsága előmozdítására, ereje 's tehetségeszerint ki telik, azt szívesen áldozza, de Bethlent ez csak újabb haragra, 's boszúra lobbanthatá. Ezért a' nádor, szorgalmasan kívánván kikerülni mindent, mi Bethlennek csak távolról is sérelmére válhatott, e' levelet, melly a' béke mind eddigi nem sikerültének okául egyedül őt láttaték vetni, tanácsosbnak tartá kézhez nem szolgáltatni, 's Bosányit, azon üzenettel, hogy azt kénytelen legfelsőbb jóváhagyásig felfüggeszteni, februarius 21-kén küldőihez vissza bocsátani.

Az egész martius hónap hasztalan folyt el. Csak aprilis elején kezdének mind két részről valódiabban fog-

ni a' dologhoz. Ferdinand biztosai: Althan Adolf, és Eszterházy Miklós grófok, Kurcz János Jakab, Frangepán Miklós gróf, Galler Zsigmond, és Cziráki Mózsés, mielőtt a' béke velejébe ereszkednének, Komáromban előleges tanácskozásokat tartván, a' zsitvatoroki békét utasításoknál fogva is szükségesnek tarták ugyan, e' jelennek is alapjául venni, iránta mégis három előfordulható körülmény vonta magára figyelmöket. Az *első*, bár magában nem nagy érdekű, de mint kezdő pont, annak elhatározására, el fogadtatik-e a' zsitvatoroki béke e' mostaninak is alapjául, következeiteiben fontos. Az időközben kormányra lépett szultán ugyan is, ifjabb lévén Ferdinandnál, változni kell a' zsitvatoroki béke első pontjának, azonban az egésznek megerősítését ohajtván, kétlék a' biztosok, ők hozzák-e indítványba, hogy amaz fogadja ezt atyjának, ettől majd viszont fiának fogadandó, vagy bevárják míg a' tárgy a' török részéről megemlittetik, vagy talán az egész kérdés el-mellőztessék. Hogy mellékes ötletként hozassék elő a' többi pontok feletti vitatkozás közben, legcélszerűbbnek találták.

A' *második* létre juttathatá, vagy teljesen romba döntheté az egész egyezkedés alkotványát, az alkudozások folyta alatt úgy, mint később már sükert nyertökben. Meghirhevék tudniillik mindenfelé, hogy a' török, főként Bethlen izgatásaira, a' legközelebbi bécsi, vagy mint mások állíták a' niklsburgi békekötést is be akarná e' jelen egyesség feltételei közé foglalni; a' Bocskay példája után indult Bethlennek a' lévén e' részben irányja, hogy így saját érdekeit egybecsatolhassa a' törökéivel. Nem látszék ugyan némi tekintetből czelíránytalannak a' biztosok előtt, hajlani e' kívánságra, mert így a' Bethlennek engedett hét vármegyére nézve, végkép' megszüntethetének az erdélyieknek és törököknek, a' Bethlen halála esetében támadható olytán követeléseik, millyekkel ezek, a' korábbi háborgós időkben Zápolya

János *) özvegyének Izabellának, szinte élet ideig átadott megyék iránt, később előállának. De az ellenkezőt javalló okok nagyobb szerűek valának. Ha ugyan is Bethlen illy úton saját érdekeit, 's a' vele kötött béke pontokat, a' török egyezkedéseibe szöheté, bizonyosan következheték, hogy mihelyt ez megszegi a' szerződést, azonnal el áll amaz is tőle, 's megfordítva. Lehete attól is tartani, hogy halála esetére a' hét vármegyét, sőt a' több neki engedett jószágokra nézve egész nemzetségét, 's hagyományosait is a' török oltalma 's pártfogása alá fogja ereszteni. És, ha ugyan valóban a' bécsi, nem pedig a' niklsburgi egyezkedést akarná ebbe foglalni, e' szándéka nem lehetne valamelly titkos csel nélkül, mert ebben többet nyert kisebb kötelezéssel, amabban kevesbet, nagyobbbal. Hogy a' zsitvatorokiba nem vala káros a' Bocskayt illető pontokat befoglalni, ezen ellenvetést ide nem lehetne alkalmaztatni, mert a' Bocskayt tárgyazó cikk szerkesztését nem a' török sürgette, hanem az ő pártján lévő magyarok, kik még is érdeklett felet képeztek a' békekötésben, 's ezért, és a' Zápolya idejebeli körülmények elhárításáért, czélszerűnek látta annak elfogadását, a' dolgok akkori állásában az uralkodó ház is, melly ezen felül egészen más viszonyban állott Bocskayval, mint álla most Bethlennel. E' szerint meggondolván a' biztosok, hogy akár létre jusson a' török indítványára e' kérdéses cikkely, akár egészen elmellőztetésék, a' felhordott kellemetlenségek' valamellyike minden esetre előfordúlhat, e' felett a' török, az országot részben vagy egészen is elfoglalni ügyeketéről sem így sem amúgy le nem tesz, kevesbé veszedelmesnek láták e' kérdést egészen elhallgatni, vagy bár vitatás alá jöjön általán fogva visszavetni, 's inkább az egész egyezkedést

*) Eszterházy Miklós gr. így írja Zápolyát: „*Joannes Szapolyay*.” nem igazabb kiejtése-e a' „*de Zapolya*”-nak, mint a' szokásban lévő?

félben szakasztani, mint azt egy állhatatlan, nyugtalan, 's ingékony emberre alapítani; azonban bizonyos tudományuk lévén a' felől, hogy a' török e' kérdéstől, miután abban a' Bethlen kérelmére megegyezett, ennek kedvéért nem egy könnyen fog elállani, legczélirányosabbnak találták azt, a' szükség esetében önként indítványba hozni, de úgy, hogy azon czikkbe a' Bethlen titkos kötelezvénye is befoglaltassék, mert így, gondolák, vagy elretten maga Bethlen az egésznek sürgetésétől, vagy ha az csak ugyan létet nyer, a' török önellene fog szolgáltatni fegyvert.

Hogy Bethlen a' töröknél király czímmel él, 's viszont azzal tiszteltetik, nem szenvedett kétséget. E' jogtalanságot szép szerével elhárítani *harmadik* előleges szempontúl vevék a' biztosok. Ám de ezt nyilvánosan kijelenteni azért nem leheté tanácsos, mert a' zsitvatoroki békelevél szerint Ferdinandra csak császári, és nem királyi czím is vala alkalmazható. Ellenben a' dolognak ez alkalommal is elhallgatása, káros következtést szülhet, mert így némileg maga Ferdinand által látszaték magerősítteini mind a' török balga véleményében, mind Bethlen az őt nem illető czím bitolásában. A' törököt tehát az iránt felszólítani, hogy Ferdinandnak, illető egész czímét adja meg, 's annak részeit senkire másra ne ruházza, az egészről pedig a' béke pontok között említést tenni, minden esetre szükségesnek találták.

Ezeknek folyta alatt a' Vágduna tulsó martján megjelentek a' budai vezér szerdár Memhet basa elnöksége alatt kinevezett török biztosok is, név szerint, Isa Effendi budai mufti, Mustafa Effendi budai témár tefterdár, Jajha ez előtt kanizsai basa, Amhet egri basa, és Haczi Bajarán budai olajbégh; 's velek Bethlen küldöttei: Kamuthi Farkas, Tholdalaghi Mihál, és Borsos Tamás, csak szemlélői szerepet játszóndók az egész egyezkedés alatt. Három elegyes ülést az előleges tanácskozások foglaltak el. Negyedikben, április 16-kán, Ferdinand biztosai a' dolog velejéhez láttak. Erre nézve,

előadván eleinte általánosan, hogy a' törökök az 1606-ban létet nyert, és 1616-ban megerősített zsitvatoroki békét időközben, nagy részint megszegték, törvény és jogszerűen kívánták:

1.) Azon zsitvatoroki béke első pontja, mellyben kölcsönösen megállapítaték; hogy a' két császár atya és fiú nevezettel tisztelje egymást, vétessék foganatba. 2.) Másodikában határoztaték: egymás iránt illő tisztelettel és czímmel viseltessenek, ezt még is a' törökök, már 3. vagy 4. esztendő óta elmulaszták; jövődre tehát hasonló mi ne történjék. 3.) Azon békébe a' tatárok is befoglaltattak, mindazáltal ezek gyakori kirohásaikkal és pusztításaikkal tömérdek károkat okozván, az illyeténektől ezentúl szigorúan eltiltassanak, 's a' tatár segedelmet sürgetőket a' török meg ne halgassa. 4.) Miután kölcsönösen elhatároztatott, hogy az ausztriai ház birtokai békében maradjanak, a' török mind a' mellett Magyarországot, Ausztriát, a' morvaságot és Styriát feldúlatta, ez előtt két évvel a' bosznai basa is lobogó zászlókkal nagy károkat tett, sok lakost rabszíjra fűzetett, a' kár téríttessék meg, 's a' vétkesek érdemök szerint lakoljanak. 5.) A' zsitvatoroki szerződés 5-dik pontjában a' csatázások megtiltattak, még is a' török többször kicsapkodott. Ezentúl a' csatázókat akár melyik rész elfogathassa, 's csak büntetés elvétel végett tartozzék saját nemzetebeli bírójának átadni. A' kárt megtéríteni nem akaró, fejét vessze. A' vezér basától távol eső horvátországi vidékeken, a' bégek és agák legyenek, végrehajtok. 6.) Így a' 6-dik pont ellenére, melly szerint várakat vívni, elfoglalni, vagy csel által és követelés fejében megkísérteni tilos volt, a' török, Vácot ágyúval lövette, vívatta, elfoglalta, Szécsent, Palánkot, Gyarmatot, Drégelyt és Damasdot, nagy kártétekkel megkísértette, Horvátországban pedig Dresniket, Tersaczt, nem csak elfoglalta, de a' budai basa rendelése ellen is, ki attól a' bosznai kihaját eltiltotta, 's visszaadásokat parancsolta, megépítette, megerősítette,

ezeket tehát Váczezal együtt ereszsze vissza azonnal, jövendőre, a' lakosokat ne zavarja, ne károsítsa 's a' Ferdinand pártütőit, mint eddigelé cselekedett, be ne fogadja, becsülettel ne lássa. 7.) A' hadi foglyokat sarcz nélkül bocsássa szabadon. 8.) A' panaszok és izetlenségek iránt a' budai basa volt megtalálándó. De ez, az egri, esztergami, váczi, székesfejérvári, és kanizsai basák által okozott károokra nézve felszólíttatván, semmi elégtételt nem adott. Ez tehát továbbra ne halasztassék; hasonló ígértetik Ferdinand részéről is 9.) Várakat és erősségeket rakatni nem volt szabad. Ezért a' török által egészen újból rakatott Heves, Segesd, és Szemes nevű várak, rontassanak le. 10.) Követek valának küldendők kölcsönösen, személyeikre mint ajándékaikra nézve illendőek. Ferdinand e' pontot teljesíté, hasonlót tegyen a' török is. 12.) A' békének 20. évre kiterjesztése 1646-tól számíttassék, 's megtartására az örökösök is köteleztessenek. 15.) A' hódolt faluk iránt maradjanak meg az előbbi határozatok, és azok, mellyek az adó alól kivétettek, arra ne kényszeríttessenek, így a' Kanizsa mellékiekre nézve is szintén álljon a' béke pontja, 's ennek értelmében az egyenetlenségek elintézésére küldessenek ki a' biztosok. Miután pedig azon pont még azt is rendeli, hogy a' hódoltságon lakó nemesek, kik különben a' magyar királynak sem fizetnének adót, a' török által se adóztatassanak; ők végre magok, adóhajtás végett a' falukra ki ne menjenek, e' részben jövendőre minden sérelmek elkerültsessenek, de a' vég helyi katonaság is, általok adó és tized fizetésre ne kényszeríttessék.

Az első pontot egészen válasz nélkül hagyván a' török biztosok, többire, szintén csak szóval, következőleg feleltek. 1.) A' zsitvatoroki béke már egészen felhomlott, azért annak újabb megerősítéséről előlegesen szó nem is lehet, hanem ha majd az időközben támadt kölcsönös nehézségek meg fognak szüntetni, nem ellenzik még egyszer vitatás alá vételét. 2.) Hogy a' két császár tisztelettel legyen egymás iránt beszédeiben, mint

írásaiban, igen is illőnek látják, mert tudják, hogy a' harcz nem kölcsönös megvetéssel de karddal viseltetik *) 3.) A' tatár, barátja a' török barátjainak, ellensége ellenségének; így mi ez úttal végeztetni fog, azt általában meg tartandják ők is. 4.) Egyébiránt igazságtalanság meg nem nevezni az időt, mellyben a' kérdéses kártétek követeltetnek, valamint azt is meg nem különböztetni, a' magyar király birtokaiban, vagy a' hódoltságon 's önként történtek-e. 5.) Mi (mondának) halgatánk mind ezekről, 's jobb is lett volna az egész dolgot emlékezetbe nem hozni; miután azonban ti azt tévtek, nagyon kedvesen vesszük, mert alkalom szolgáltaték nekünk, hogy jogszerű, igaz nehezségeinkkel és valódi kárainkkal előállhassunk. A' csatázásokban nem követte a' török a' keresztyének példáját, kik közül bár a' rablók el nem fogattak, tetteik bizonyosságára jelen vagynak az élő tanúk, kikkel zsákmányaikat, ragadványaikat feloszták. Mind ezeknek orvoslásáról még is, csak akkor lehet szó, ha e' pont majd derekas vitatás alá fog vétetni. 6.) Vácz dolgát, szintén nem akarók elébb megpendíteni, gondolván nemigen fog nektek tet-szeni, immár csak ennyit mondunk: meg kellett volna gondolnotok, mi volt oka elfoglalásának; megláthatatok, hogy csekélyiségekből gyakran nagy dolgok szoktak következni. Mert miután a' tieitek Bolondvárat nem csak elfoglalták, de fel is égették, lerontották, 's az ott talált hadi szereket elvitték, jogszerű, hogy attól, ki mást 20. aspertől meg foszt, kétannyi vétessék el. Nem kell ugyan is csekélységnek nézni a' kicsit, mit két áron kell majd visszafizetni. Itéljétek meg magatok, nem igazságot cselekvénk-e ha még többet elvettünk volna is, mint valóban elvevénk. **) Az egri basa és más tö-

*) „Bellum enim non per contemptum mutuum, sed gladio geri.“

**) „Justum esse ut ei, qui 20. Asperos adimit, duplum adimatur. Non enim debet quis parum illud contrec-

rökök elleni siránkozásokra nézve, ezeknek ellenpanaszaikból ki fog derülni, ki adott légyen első okot rájuk. Midőn Vácztot kéríték, teljesíthetlen kérelmet teszték, mi épen nem szolgál az egység előmozdítására, de hihetőleg magva lesz a' kölcsönös egyenetlenségnek, veszedelemnek. Hogy Horvátországban új erősségek, várak, rakattak volna, nem tudjuk, ha némellyek megépítettek, nem történt a' végzések pontjai ellen. Mi a' Ferdinand ellenségei követeknek elfogadását, 's szívesen látását illeti; hisz' az ottomanok császára azért mondatik a' legszerencsésbnek, mert az ő szerencsés kapuja tárva áll minden ő hozzá közelítőnek, 's tárva fogják azt találni ezentúl is mindenek, kik hozzá jövendők 's magokat oltalmába ajánlandók. *) 7.) A' foglyok sarczolását töletek tanúltuk, példátok után tesszük; ha nyomosan utána járatok e' dolognak, azt tűnmagatok is úgy találnátok. 8.) Abban módot lelmi, hogy a' kártételek mindkét részről megszűnjenek, szükséges, de majd csak akkor, ha e' jelen egyezkedés kívánt véget érhet, sükert nyerhet. 9.) Egyébiránt rátok bízzuk, nyomozzátok ki tűnmagatok, miféle várakat rakattunk, el fogjátok ismerni, hogy mind azon kérdéses helyeket mi már úgy vettük át. 10.) A' követek és ajándékok küldésére nézve szintén a' célba vett egyezkedés végzete fog minket utasítani mi tevők legyünk. 12.) Nem tagadhatni ugyan, ezen egyezkedés azért rendeltetett, hogy a' kitűzött béke évei megmaradjanak; de az ő, elrongyollott köntöst csak nem lehet újnakk tartani, nem lehet olly könnyen felölteni,

tare, quod cum multo solvendum est. Judicate vos, num non juste fecissemus, si etiam plus eo quod accepimus ademptum fuisset."

*) „Attamen Ottomannum Imperatorem nominari foelicissimum, eo quod Porta foelix ipsius, omnibus pateat qui ueniunt, et venerint et invenient adhuc omnes qui sese submitunt ipsius protectioni."

nem is áll úgy a' testhez, mintha új volna és egész. *) 15.) Az is igaz, hogy adóhajtásra falukra kimenni tilos volt, de mieink hasztalan kívánák más szerrel tőlök az adót, holott a' ti császártok tisztviselői azokat a' fényes porta hűségétől mindenkép' ügyekeztek eltéríteni. Mindazáltal, hogy az egyezkedés végével e' cikkely ismét megerősítessék igazságosnak látjuk. Az új nemeseket végre, mi nemeseknek nem ismerjük, ha ti azokat részetekről adómenttekké teszitek, ám lássátok. Egyebeknek bevégzetével, minden kölcsönös nehézségek is, barátságosan megvizsgáltathatnak, 's ha a' nekünk okozott károk megtérítése felől illendő gondoskodás fog részetekről tétetni, mi a' mi hatalmas császáruk' kirendelt biztosai, a' méltó és szükséges dolgokban tiszta lélekkel munkálódásra készek vagyunk, hogy azokat megállapítsuk, vagy megerősítsük."

Váratlan volt Ferdinand biztosainak a' török ezen általánosan kikerülő, 's tagadó felelete, mi nem sok reményt nyujthata a' fennforgó nehézségek' szép szerrel kiegyenlítése iránt. Előleges tanácsot tartának tehát magok között aprilis 26-dikán, 's köz megegyezésből ekként válaszoltak: ohajták, írásban adták volna a' török biztosok feleleteiket, kérik, tegyék azt ezentúl. Attól, hogy a' zsitvatoroki béke e' mostaninak is alapjául fogadtassék, el nem állhatnak, minthogy különben is mind a' két császárnak ez az akaratja, e' mellett, a' mi annak meggyöngítésére mindkét részről elkövetett, kiegyenlíthetik, 's az elégtétel annak szabályai szerint teljesíthetik. Iutfk tehát őket, másként viseljék magokat, elhatározó feleleteket adjanak, pontonként menjenek, 's a' kölcsönösen megállapítottak, valamint az

*) „Ita tamen esse, vestem antiquam et laceram, non posse haberi pro nova, neque possibile esse tam facile indui posse, neque apte convenire corpori ac si nova et integra esset.“

is, miről miként történt az egyesség jegyzőkönyvbe iktassék. Ön császárjok parancsa, akaratja is az, hogy a' zsitvatoroki békepontok tovább is fennmaradjanak, 's minden irántok támadt egyenetlenségek elharitassanak, ők még is ellenkezőt látszanak cselekedni, midőn előle- gesen már csak a' jelenleg végzendők jóváhagyatásán ügye- keznek, 1.) arra azonban, a' két császár között az atya és fiú nevezetet továbbá is megakarják-e tartani vagy sem, semmi feleletet nem adnak, miből pedig leginkább kitetszenék: továbbis mellete maradni, vagy visszalépni akarnak-e a' zsitvatoroki békétől. És ne gondolják, hogy ők olly szándékkal hozták volna ezt indítványba, mintha Ferdinand császár vágnék e' nevezetre, hanem hogy az említett békekötéshez ragaszkodásukat megmutassák. 2.) Tekervényes utat használnak ott is, hol Ferdinandnak csak illő czímet akarnak adni; ez iránt fejezzék ki ma- gokat bővebben, különben ő felsége hasonló cím nélkül leveleiket sem fogja elfogadni. 3.) Az általok okozott károkat körülállásosbban könnyű kijelelni, mert 1621-ben, mikor pedig Ferdinand nem volt ellensége a' török császárnak, 3000-en csatáztak a' Vág mellé- kén Érsekujvár körül. Térítsék meg tehát a' kárt, az illetén tetteket jövődre tiltsák el, 's erősítsék meg a' béke ezen pontja. 4.) A' Ferdinand részéről tett kirohanásokat ők is világosbban kívánják kifejtteni. Mert hogy Dóczy a' zsitvatoroki béke után Husztot és Kővárt elfoglalta, Homannay György ez előtt 8. évvel az er- délyi részekre becsapott, Bolondvár elfoglaltatott, mind ezek sem kiterjesztett zászlókkal, sem nagy számú se- reggel történtek. Ezen felül, mi Dóczyt illeti: akkor az erdély feletti kölesönös követelések még nem voltak tisztában, 's Báthori halála után azok, kik Bethlent nem akarák uralni, Dóczyinak önként adták fel azon várakat; az e' tárgyban Linczbe érkezett csáúznak is az válaszol- tatott, hogy ő felsége, mint Erdélynek, ezen őt illető országnak követetlen ura, a' fejdelemmel jóvá fogja

tenni a' dolgot, mit teljesített is *). A' Homannay becsapására nézve jól tudják ők magok is, hogy Erdélyben akkor kormányzünet volt, és bár sokan, szabad választás szerint Bethlent kívánták fejdelemnek, a' porta követei Achmet és Gratiani tudományt tettek ő felsége előtt: a' szabad választás tekintetéből Homannayt el ne tiltsa kezdett szándékától, sőt Aly basa maga sürgette ezt az Erdélybe bemenetelre, bizonyos feltételeket is terjesztvén elébe, mellyek szerint később ő felsége és Bethlen között az egyesség megtörtént, 's kölcsönösen oklevelek váltattak. Méltán kívánhatni tehát, hogy az általok porrá égetett, ezernél többre menő helységekért, Kanizsához tartozó 50. Esztergomra néző 60. és Egerhez kapcsolt szinte 60. helységeket visszaadják, vagy az általok rabságra hurczolt szegény nép' megváltására 50,000 aranyat fizessenek; fenntartván magoknak a' biztosok, e' pontnak, ha a' törökök mostan rá állani nem akarnának a' többiek vitatása közben még egyszer elővételét. 4.) A' kölcsönös nehezségek egybevetéséből kiderül, hogy a' törökök sokkal több kárt tettek a' magyar királynak, mint megfordítva, ám az idő pontos felszámításából még az is ki-sül, hogy ők, már a' szerződések után, a' nélkül hogy valakitől ingereltettek, vagy ok adatott volna rá, teljes erővel rontottak be ennek birtokaiba, 's nem tarták meg a' békekötésnek azon pontját sem, mellyben világosan határoztatik, hogy a' falukra ki ne menjenek, hanem a' meghatározott mennyiségben behozott adóval megelégedjenek. Mind ezekre nézve tehát szükséges két biztost kinevezni, hogy így ezek által a' kölcsönös kártétek megvizsgáltatván, az elintézhetők elintéztessenek, a' kártérítés iránt pedig alku keletkezheessen. Ez alatt, az ő nehezségeik a' megyék és véghegyek küldöt-teinek lennének átadandók, hogy azokat Cziráky el-

*) „Suam Majestatem, tamquam immediatum dominum, et ipsum concernentem, compositurum.“

nöksége alatt megvizsgálják, magokéival egybe vessék, 's kiegyenlítésök iránt véleményt adjanak; fenntartván itt magoknak ismét a' biztosok, hogy ha e' részben sem boldogúlhatnának a' törökkel, következőt hozzanak indítványba: a' kölcsönös kártételek feledtessenek ugyan el, de a' szegény ártatlan foglyok szabadon bocsátassanak, jövődre pedig a' csatázásoknak gát vettessék, vagy legalább mód javaltassék megakadályozhatásokra. 6.) Vác' elfoglalására nem adhatott Bolondvár lerontása okot; mert ez még 1603-ban, és így a' zsitvatoroki béke előtt 3. évvel történt. Bizonyítják ezt, nem csak a' történetíratok, de az élő tanúk, és az egész vidék is, úgy mint azt, hogy annak helyén, a' béke pontok ellenére a' török később Szemesvárat rakatta. Egyéb-iránt, a' bécsi szerződésben, nem a' kölcsönös elfoglalásokról és felégetésekről, hanem a' kártételekről van szó, *) mely részben a' törökök bő elégtételt szereztek magoknak Egerszeg elpusztításával. Illyes mit azonban egyik vagy másik részről felhozni csak hasztalan ürrügy, mert mind Bolondvár mind Egerszeg dolga a' közös megvizgálatra halasztatván: ettől kellett volna várniok, nem pedig Vácot erőhatalommal elfoglalniok. Így a' kártérítés iránt is világos rend van szabva a' zsitvatoroki béke 8-dik, és a' bécsi 6-dik cikkében. Az igazság és a' józan ész egyiránt kívánja tehát, hogy Vác visszaadásék, mi nélkül e' célba vett egyesség állandó volta felől sem lehet erős biztosítás a' két császár között, a' hasonló ellenségeskedésektől szüntelen rettegés miatt. Dresnik, Tersacz és Hojczisgrad, a' magyar király birtokai határán ben vagynak, nyilván háborúban soha el nem foglaltattak, ennek valóságát maga a' budai vezér basa is átlátta, 's ezért, eredetiben kéznél lévő levelei szerint a' török hadaknak belőlök kitakarodását meg is parancsolta; adják vissza tehát ezeket is, minden más,

*) „In Conclusionem Viennensem fiat mentio non de occupationibus et combustionibus, sed de damnis illatis“

időközben elfoglalt horvátországi erősségekkel egyetemben. A' pártosokat illető pontról pedig máskép' kell gondolkozniok, mert a' szerződés nyilván tartja, hogy a' békét zavaró rossz emberek meg ne hallgattassanak, ne pártoltassanak, sőt ravasz szándékaik kölcsönösen bejelentessenek; ez ellen tehát jöendőre ne cselekedjenek. 7.) A' nyilván háborúban elfogottakat meg kell különböztetni a' magán csatázásokon rabságba esettektől, ezek méltán lakolnak, de amazok szabadon bocsátassanak. 8.) Azon cikkely, mi szerint a' budai basa elégtételt tartozik a' kártevők ellen szolgáltatni, tovább is tartassék meg. 9.) A' béke pontjai ellen felállított erősségeket rontsák le. Mert nem vehetik ellen, hogy a' Ferdinandéi részéről rakattak volna előbb hasonló; ugyan is, mint a' hivatalos nyomozásokból kitetszik, Szögyény mára a' zsitvatoroki béke előtt körösleg árokkal, kapuval és fapalánkokkal vala ellátva, Bosnyák hogy a' rablók miatt bátorságban lehessen valamennyire, lakó házát palánkkal körül vétetheté, Verebélyen az ó idők-től óta mindig volt palánk és őrsereg; és így egyik sem történt a' béke pontjai ellen. 10.) Követet és aján-dékot a' szerződésnél fogva kötelesek küldeni, és minthogy magok ajánlják: egyebek bevégeztével, e' részben könnyen megegyezendnek, ígérjék meg előre, 's kezeskedjenek érte, hogy a' béke megkötése után e' pont azonnal teljesedésbe fog vétetni. 12.) A' zsitvato-roki békekötést nem lehet elrongyollott köntösnek nevezni, mellyet már fel nem lehetne öltetni, mert a' ki-tűzött évek nagyobb része még hátra van *), Ferdi-nand pedig csak ezeknek megtartatását sürgeti. 15.) Előterjeszték végre: miképen a' hódolt helységek iránt már többszöri nehéz villongások támadván, előbb Illyés-házy hajtá végre az egyezkedést, 's akkor számuk meg is határozottatott, később az Esztergam mellékiek' száma

*) A' bécsi békekötéstől számítva.

60-ban állapíttatott meg, de lassadán a' törökök többeket is meghódoltattak, 's adófizetésre kényszerítettek; bocsássák tehát vissza a' többit 's legyenek e' 60-nal megelégedve, mire nézve neveztessek ki azonnal egy biztosság, melly az egész dolgot megvizsgálja, 's az elfoglaltakat azonnal vissza adja. Az újabb nemesekre nézve meg kell érteniek, hogy azok egyenlő szabadsággal bírnak a' régiekkel, 's ők ezen szabadság kiosztásában ő felségének határt nem szabhatnak; e' felett azon részekben, mellyeket ők bírnak vajmi csekély is az új nemesek száma, hanem ők a' régiket is egyaránt sanyargatják, öldösik, adóztatják, rabságra viszik, illyeket tehát ezentúl ne tegyenek. A' Kanizsához tartozó faluk iránt, az előbbi békekötések értelmében kiküldött biztosság folytassa munkálódását, az adó felől pedig maradjon helyén a' régibb egyesség.

Makacsúl maradtak a' törökök továbbá is előbbi nyilatkozataik mellett, 's Ferdinand biztosai, mind azért mert hallák, hogy a' tatár egyességre lépett a' fényes portával, mind pedig, mert Bethlen ismét megzörrenté fegyverét, kénytelenek valának megelégedni ez alkalommal azzal, hogy a' zsitvatoroki és bécsi szerződések' újabbi megerősítését kivíhaták, 's elállván a' többi indítványba hozott pontok nagyobb részétől, Vácznak, a' horvátországi váraknak, és a' hódolt faluknak dolgát kinevezett biztosságok munkálódásaira bízhaták. Így a' mikben kölcsönös egyetértéssel megállapodhatnak, VII. czikelyekbe szerkeszték magyar nyelven is, 's a' rólok készült oklevelet május elején, az Esztergamhoz közel fekvő gyarmati mezőn, mind a' két rész biztosai, kivéven a' budai basát, ki az egyezkedés bevégezésén jelen nem volt saját aláírásukkal és pecsétökkel megerősíték. Ez oklevél, melly nemzeti nyelvünkön eddigelé tudomra még világot nem látott, szórol szóra itt következik:

„Mivelhogy ez el mult időkben a' Zsitvatorokon és Bécsben végzett békeség ellen mind a' két részről sok dolgok történtenek, tetszett a' két hatalmas császárok-

nak minket commissariusokat, ennek megerősítésére rendelni, tudniillik a' fölséges római császár részéről gróf Mihály Adolphus ab Althant, galantai gróf Eszterházy Miklóst, János Jakab Kurezt a Senftenau, gróf Frankapán Thersaczky Miklóst, Galler Zsigmondot a Schamburg, és Cziráky Moyzest; a' hatalmas ottomán császár részéről a' nagyságos vezér és szerdár budai Memhet passát, Isa Effendi budai muftit, Mustafa Effendit, budai timár teftedárt, Jaiha az előtt kanisai passát, egri Amhet passát, és Haczebajarán budai olaiibéket; jelen lévén az erdélyi fejedelemnek is emberi, tudnia illik, Kamuti Farkas, Tholdalagi Mihál, és Borsos Tamás; és mikoron gyakorta egyben gyűltünk és tanácskoztunk volna, a' dolgot végben vittük, a' következő hét articulushoz szerént, pünkösdi havában, ezer hatszáz huszon öt esztendőben.

A r t i c u l u s I.

Hogy a' meg lött szent békeség, és Zitvatoroknál 's Bécsben a' két hatalmas császár közt lött articulushoz, mellyek mind a' két részről erős hitlevelekkel megerősítettenek, a' hogy az ő erejében tökéletesen és igaz értelmében meg maradjon, és ennek utánna mind a' két részről szentül megtartassék.

A r t i c u l u s II.

Mivelhogy Vác dolga köztünk commissariusok közt, bizonyos okokból most el nem végeződhetett, 's kiváltképen Bolondvár miatt, arrul így alkudtunk meg, hogy a' két hatalmas császár, követek által végezzék ezt barátságosan el, azonban megmaradván a' szent békeség köztök.

A r t i c u l u s III.

A' Horvát országi Dresnik, Tersacz, Hoyziczagradacz *), és egyéb efféle várak felől, kik az előtt puszták voltak, és a' békeségnek articulusi ellen mind a' két részről föl építtetének, hasonlóképen a' Horvát országi végekben lévő határok dolga, commissariusok által végeződjék el, kire római császár részéről rendeltetett gróf Thersacz Miklós uram, török császár részéről a' bosznai passa uram; ha peniglen egyik avagy másik ezeknek, valami akadályok miatt jelen nem lehetne, más alkalmas személyek legyenek, kik e' vetekedést, az elébbeni articulusok szerint eligazítsák.

A r t i c u l u s IV.

Azoknak pedig a' panaszoknak és nehezségeknek, mellyek a' hódult faluk felől, és azokban lévő nemesség felől vannak, eligazítását rendeltük commissio által véghez menni, és választottuk a' dunáninnendére, római császár részéről gróf Eszterházy Miklós uramat, török császár részéről Amhat egri pasa uramat, hogy mellettük lévőkkel ezek, mennél jobb móddal, azokról ennek-előtte lött végezések szerint eligazítsák és rendeljék; ha peniglen valamelyik ezeknek, valami okokból jelen nem lehetne, a' helyében más rendeltessék. A' mi penig a' Kanisa felé való falukat illeti, az elébbeni végezések szerint való commissio, kiékkédiglen végben nem vitetett, vitessék végben.

*) Itt így, a' többi írományokban *Hojczisgrad*. — E' békekötést csak azonkori hiteles de számos othographiai hibákkal teljes másban láthatám.

Articulus V.

Ezek peniglen a' megnevezett commissiók e' jövő szent Márton napig végben vitessenek. Ha valami okból peniglen ez a' dolog szent Márton napig végben nem vitetődhetnék, azonban ugyan meg maradjon azért a' békeség és mennél hamarább a' commissio végben vitessék.

Articulus VI.

A' mi a' rabok dolga, a' kik mind a' két részről az articulusok ellen fogságba yitettenek, miképen azok jó alkalmazatossággal szabadúljanak, és azoknak jüvendő szabadulásoknak dolga végbe vitessék, arról gróf Althan uram között és a' mostani budai vezér uram között, alkuvások és végezések illendőképen legyenek.

Articulus VII.

Ezeken kívül az egyéb mindenféle károk és ellenkezések, mind egy felől, 's mind más felől, a' zítvatoroki és bécsi végezések ellen, a' kik e' mai napig löttenek, és történtenek, bizonyos tekinteteből mind a' két részről lenyomattassanak, és feledékenységbe vettessenek. Ennekutánna peniglen, hogy a' két hatalmas császár közt való szent békeség, és arrul végezett czikkelyek és articulusok, minden sérelem és fogyatkozás nélkül megtartassanak, mind a' már egyszer elvégezett üdeig, a' ki egymáshoz való jó akaratnak nevelést és a' szegénységnek is nyugodalmat adhasson, rendeltük. Ha kik penig ezek ellen vétendnek, mind a' két részről, hogy erősen megbüntetődjenek, végeztük.

Mind ezeknek bizonyosságára, mi a' két részről megnevezett teljes hatalmú commissariusok, kik itt a' gyarmati mezőben jelen voltunk, ezeket az articulusokat, pecsétünknek reávetésével, és kezünk írásával megerősítettük. Mivel hogy penig a' budai vezér uram, bizonyos okokból jelen nem lehetett, végeztük, hogy ő is ez articulusokat megerősítse keze írásával és pecsétjével, késedelem nélkül romai császár commissariusinak megküldje. Mind ezek mennél hamarább a' két hatalmas császároktul levelekkel megerősítessenek. Költ a' felül megnevezett hónapban és esztendőben.

(p. h.) Michael Adolph Comes ab Althan. (p. h.) Comes N. Ezterhaj. m. p. (p. h.) Joannes Jacobus Kurcz a Senfftenaw. m. p. (p. h.) Nicolaus Comes a Tersacz. m. p. (p. h.) Sigis. Gállér. (p. h.) Moyses Czirakj.

Hat török aláírás, 's ugyan annyi pecsét helye.

JÁSZAY PÁL.
